

Smaastykker.

XIX.

Bidrag til Hans Gaases og hans Families Historie,

meddeelt af J. L. Rohmann.

I det fynske literære Selskabs Tidsskrift „For Literatur og Kritik“, 3die Bind, har Provst Rohmann meddelt nogle Bemærkninger om Hans Gaas, der efter Sagnet indlagde sig Berømmelse ved Svendborgs Forsvar mod Lybekkerne i Grevefejden, og senere blev Præst smsts. og tilsidst Biskop i Trondhjem. Senere har Hr. Rohmann indsamlet nogle flere Bidrag til Oplysning om denne Mand, som her meddeles. Endnu flere ville upaatvivlelig kunne findes blandt de norske Kongebreve i „Registre“ og „Tegnelser“ fra Christian III.s og Frederik II.s Tid.

1529. Blandt Gaarde og Jorder, som ligge til Vor Frue Kirke i Svendborg nævnes: »Item Kirstin Gaaszes vj ß«. Blandt Jorder, som ligge til St. Hans Alter nævnes: »Item Severen Gaas—1 Marc« (Danske Saml. i Geh.-Ark. Nr. 565).

1535. »Her Hans Gaass (fik) ett breff paa hans jordegoeds«.

1539. Her Hans Goesz fik breff ad gratiam paa Lange-mosse-madt wdj Thwedt Sogn liggendes. Relator Johan Friis. (Uden Datum, men er formodentlig fra Juni). I et Kongebrev om samme Eng dat. Odense Fredagen n. e. S. Bartholomæi Dag (29. Aug.) hedder det: Hr. Hans Gaas, Sognepræst i Svendborg, maa og skal nyde, bruge og be-

holde en »vor Eng, som kaldes Langemoszemadt i Tueth Sogn« qvit og fri uden al Afgift¹.

1546. »Her Hans Gaas sogneprest wtj Suinborg citat borgemester oc raadt wtj Suinborg for en dom, som the haffue dømpt emellom Hans Perszen borger ther samme-stetz om tuenne møller, oc handtt men att were wret, at møde nu paa løffuerdag«. »Item citat Hans Perszen for en dom, som handtt haffuer fangett paa tuenne møller, som handtt men att were wrett, at møde met samme dom paa løffuerdag.«

S. A. fik Hans (Persen) Befaling til endeel gode Mænd, at de skulde granske og forfare om en Mølle, som Hr. Hans har i Bagergaden (i Svendborg). (Tegn. over alle Lande No. 2. i Geh.-Ark.).

1548 d. 21. Decbr. er udstedt et Dokument af Niels Mikkelsen, Borger i Kjøbenhavn, hvori Udstederen beder »Mester Hans Gaas oc Oloff Henricszen, Sognemænd i for^{ne} vor frue Sogn, at besegle med sig:« (Orig. i Geh.-Ark. paa Perg. Vossiske Saml.)

1549. »Jeg Mester Hans Gaae (sic!), i Kiøbnehaffn, kiendes i thette myt obne breff, at effter som bode geslig oc verslig Øffrighet haffue nu effter wor keriste Nadigste Herris ko. Maytz. befaling taxerit och sætt Vniuersitetz Jorde og garde i for^{ne} Købnehaffn for et skelligt Landgillæ, Saa kiendis jeg meg og myne sande arffuinge at haffue fanget breff aff Hederlig Herrer oc Høylerde mend Rectore Doctoribus oc menige Vniuersitetz lessemester her i Kiøbnehaffn paa .j. gord och grund ligendis i Ste Peders stræde, Synden vdt medt gaden, som er i syn lenge vd till gaden en oc førri tiwe selandz alne, vesten Helligtrekongers Alters residentz, som Knud Heyes moder nu i boer, østen nest Sancti Christophori alters residentz, som Niels Buck nu i boer, met huss bygning och gordtzrom i lenge og brede som then nu forfunden er, huilken gord ieg nu selff i boer,

¹ Er nævnt i Vedel Simonsens Fyens Vilkaar i Gr. Feide. S. 81.

oc giffue ther aff aarlig Siu marc danske Penninge, Halff-delen til Poske, oc andhen halffdelen til Sancti Michaelis dag, oc vbrødelig holle alle the puncter oc artikkel, som mytt breff the meg ther paa giffuet haffuer inde holler oc vduisser, oc ther som saa skede, at nogen aff for^{ne} artickel, Som for^{ne} myt breff indeholder oc vduisser forkrenckes, Eller icke vedt magt aldelis hollis, Tha maa oc skulle the handlæ met meg effter som myt breff vduisser, oc effter then klare extrackt oc tenor, som findis paa for^{ne} myt breff bode vdj vniuersitetens oc byssens bøger. Til vtter mere vindisz-byrd henger Jeg myt Signete nedhen paa thette myt obne breff, Met flere dannemendz, Som jeg ther till bedet haffuer, som er Per Scriffuer² i Suenborg, og Anders Tyske Borger i Københaffn. Datum Hafnie 3. die Junij, Anno 1549³. (Jon Mortensens Afskrift »ex pergamen« i Gl. kgl. Saml. Nr. 727 Fol.).

1549, den 23. December, lod M. Hans Gaas, Superintendent over Trondhjems Stift, optage et Vidne af Kanniker og andre, »om der laa nogen Rente eller Ejendom i fordum Tid til Trondhjems Domkirkes Bygning« (Langeb. Dipl.).

1549. Af Rigens Dombog: Sagen imellem Axel Urne til Sjøgaard paa den ene Side, og Mester Hans Gaas, Hans Berildsen til Nocke og andre Niels Berildsens Arvinger paa den anden. Axel Urne tiltalte dem for Inventarie til Lysøø Kloster, Jordbog, Klæder og Klenodie, som for^{ne} Niels Berildsen haver forkommen den Tid han havde for^{ne} Kloster udi »were« og Forsvar, m. m. Dertil svarede Mester Hans Gaas paa sin Hustrues Vegne, Fru Anne paa sin Husbondes Hans Berildsens Vegne, og Jørgen Lang udi

² Se Fyens St. litt. Selskabs Aktst. I, 119.

³ Se foran S. 342 Anm. 6. Denne Ejendom forblev længe i den Gaasiske Families Besiddelse; 1582 omtales i et Dokument „salig Mester Hans Gaases Boliger“ i S. Pederstræde, og i et andet Dokument af 1. Jan. 1625 nævnes „velbyrdige Fru Hyldeborg Niels Gaases Boder“ smsts.

Assens paa sin Hustrues Vegne, at de havde intet faaet af for^{ne} Niels Berildsens Arv i Norge uden deres Anpart af de 500 Daler, som Niels Berildsen havde Lysøø Kloster i Pant fore af Kongen og Kronen etc. — I Rette mødte ogsaa Anne Niels Clausens udi Odense, for^{ne} Niels Berildsens Søster, og Laurits Wendelboo paa hendes Søster Karine Berilds Datters Vegne. Dom: at Niels Berildsens Gods skulde skiftes efter Norges Lov, og Kongen og Kronen da først fyldestgøres paa Lysøø Klosters Vegne. (Klevenfelds Saml.)

1550. Omtales nogle Gjældsbreve »Hans Gryn til Stougaard paa Tosing haffuer vdgifuet thil M. Hans Gaas«, som vare indløste og sønderskaarne. (sst.)

1556. Paa en Seddel paa den fyenske og langeland-ske Mønstring nævnes »Hr. Hanns Gaasz« iblandt dem, der hverken selv eller ved Andre gjorde nogen Besked for sig. (D. Saml. i Geh.-Ark.)

1556. Forekommer »Her Hans Gaases skøde breff thil Frantz Brockenhusz paa Kande gord y Egskouff«. (Klevenfelds Saml.)

1558. I en Fortegnelse over »gode Mænds Tjenere i Nyborg Len« forekommer »Mester Hr. Hannss Gaass.« (D. Saml. i Geh.-Ark.)

1592 den 13. Marts udstedtes følgende aabne Brev: »Vi efterskrevne Peder Ster, Matz Ericksøn, Borgemestre udi Svendborg, Søfren Povelsøn Bager, Hans Clausøn Borger ih^m og Kirkeværger til Vor Frue Kirke her i Svendborg, kjendes med dette vort aabne Brev, at vi paa for^{ne} Kirkens Vegne have undt og samtykt, og nu med dette vort aabne Brevs Kraft unde og samtykke Ærlig og Velbyrdig Mand Oluf Gaas til »Wegstrupgaard« og hans kjære Hustru, Ærlig og Velbyrdig Frue, Fru Magdalene Niels Datter, at maae lade dem berede deres Leiersted udi fornævnte Vor Frue Kirke, sønden op til »høie Alter« og lade dem mure som nu sædvanligt er iblandt Adelen, hvilket bemeldte Leiersted skai stedse og

altid blive til dem og deres Arvinger og Efterkommere for den Hjælp og Villighed bemeldte Oluf Gaas og hans sal. Forældre samme Kirke altid tilforn saavel som nu rundelig beviist have baade med aarlig Penge at indlægge udi Blokken til de Fattige, og med Eiendom, han haver afhændet til Kirken, som hans Gavebrev herom ydermere formelder, at skal blive til evig Tid for^{ne} Vor Frue Kirke til »bistandig« Hjælp og Trøst og næst Guds Hjælp ydermere er at formode i Fremtiden. Sammeledes skal bemeldte Oluf Gaas, hans kjære Hustru Fru Magdalene og deres Arvinger og Efterkommere nyde og beholde altid efter denne Dag deres Stolestade frit udi for^{ne} Vor Frue Kirke, hvor det dem beileiligt er, uden Gjensigelse i alle Maader. Thi bepligte vi os, vore Efterkommere, Borgermestre og Kirkeværger her sammesteds at frie, hjemle og fuldkommeligen tilstaae be^m Oluf Gaas, hans kjære Hustru, Fru Magdalene Niels Datter, deres Arvinger og Efterkommere« o. s. v.

1639 Mandagen d. 1. Juli udstedtes følgende Brev af Borgemestre og Raad: »Jørgen Hock, Hans Hansøn, Borgermestre i Svendborg, Rasmus Lavrsøn og Jens Søfrensen, Raadmænd sammesteds, gjøre vitterligt, Aar 1639 Mandagen den 1. Juli paa Svendborg Raadhuus var skikket hæderlig og vellærd Mand Niels Rasmussen, Hører »udi latine Skole« her udi Svendborg, at eftersom Salig Ærlig og Velb. Mand Oluf Gaas til »Vegstrup« for et halvthundrede Aar siden haver testamenteret til Vor Frue Kirke her udi Svendborg en Vaaning og Eiendom med en Hauge nedenfor, liggende her udi Svendborg sønden næst til Vor Frue Kirke Præstegaard, eftersom derom videre i Kirkebogen findes indført; men efterdi samme Vaaning og Eiendom nu befindes ganske bygfældig og endeligen skal bygges og forbedres, hvilket ikke kan skee uden Kirken til stor Bekostning og Udgift, er derfor bevilget, samme Vaaning for en billig Værd fra Kirken at maatte sælges og afhændes. hvorfor nu udi Dag her for Retten fremstod Niels Povel-søn og Casper Andersøn, Borgere og Kirkeværger til for^{ne}

vor Frue Kirke her sammesteds, og med hæderlig og vel-lærd Mand Hr. Peder Nielsøn, Sognepræst til Vor Frue Kirke, hans Samtykke, solgte og aldeles afhændte fra for^{ne} V. Frue K. og til for^{ne} Niels Rasmussen, hans Hustru og deres Arvinger samme for^{ne} Vaaning og Eiendom, lig-gende herudi Svendborg imellem Vor Frue Præstegaard og Hans Rasmussen Weisbachs Vaaning, hvilken for^{ne} Vaaning, med hosliggende Haugerum nedenfor imod Byens Bæk, be^m N. R. skal have, nyde og beholde med slig Condition og Vilkaar (Conditionerne ere udførte med stor Vidtløftig-hed og tilføies her kun med deres Indhold):

1) De skulde bygge og forbedre samme Vaaning og siden holde den ved Magt. 2) De skulde aarligen til Paaske erlægge til Kirkeværgerne 4 Sletdaler, hver regnet til 64 Sk. danske, hvoraf først skulde betales Jordskyld 3 Mark, som af samme Vaaning til Kapellanens Løn ved Frue Kirke »er udgiven«, og de øvrige at komme Kirken til Gavn. Men dersom hine 4 Rdl. ikke aarlig bleve erlagte i rette Tid eller Vaaningen forfaldt, da skulde Kirkeværgen igjen annamme den til Kirken. 3) Dersom N. R. hans Hustru og Arvinger bleve tilsinds at entlediges fra nævnte aarlige Afgift, skulde han til Kirkeværgen udbetale i rede Penge og gangbar Mønt 64 Sletdl., som strax skulde udsættes paa Rente, Kirken og Kapellanen tilgode, og naar denne Ud-betaling var skeet, skulde Skjøde udstedes til N. R., hans Hustru eller Arvinger. 4) Dog forbeholdtes, at Præste-gaardens Vinduer, som have deres »Udlukt« til og udi samme Vaaning eller dens Gaardsrum »ved denne Forhand-ling nu som da og da som nu altid herefter skal være uformeent og uforhindret i alle Maader⁴«.

(De to sidste Dokumenter ere efter Udskrifter af en gammel Copi-bog og velvillig meddeelte Indsenderen af Cancelliraad, Prokurator Olsen i Randers; de foregaaende Notitser ere Uddrag af det kongl. Ge-heimarkiv, for endeel Aar siden erholdte ved Vennehaand).

⁴ Dette Vilkaar er og indført i Johan Anthoniussens Skjøde, som købte Huset paa offentlig Auction den 24. Septbr. 1742.